

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

**ПОЛІТИКА ТА ПРАВО
В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПОШУК РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

...

23 КВІТНЯ 2024

**Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2024**

УДК 32:341.3«364»(082)
П 50

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 8 від 28 березня 2024 року)*

П 50 **ПОЛІТИКА ТА ПРАВО В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОШУК
РІШЕНЬ** : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред.
П. В. Горінова ; Навчально-науковий інститут права та політології
УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). – Київ :
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – 399 с.

Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень» містить короткий зміст результатів науково-дослідних робіт наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів закладів вищої освіти, наукових установ і організацій. Збірник присвячено аналізу й оцінці політичних і правових аспектів у контексті воєнного стану, з особливим акцентом на українські реалії та міжнародну перспективу. У збірнику широко представлені теми, що стосуються захисту прав людини, правового регулювання під час воєнного стану, ролі національних та міжнародних інституцій у забезпеченні правопорядку та справедливості. Велика увага приділена питанням соціального захисту військовослужбовців та цивільного населення, особливостям правосуддя в умовах воєнного стану. Дослідження в збірнику відзначаються глибоким аналітичним підходом та різноманітністю методологій, що дозволяють оцінити складність та багатовекторність правових і політичних викликів сучасного світу.

Збірник є джерелом для науковців, юристів, політологів, а також для всіх, хто цікавиться глибоким розумінням сучасних правових і політичних реалій. Він сприяє науковому діалогу, обміну знаннями та досвідом між фахівцями різних галузей, що є ключовим для вироблення комплексних підходів до вирішення глобальних викликів сучасності.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

УДК 32:341.3«364»(082)
DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-MK_NNIPiP_2024

© Автори публікацій, 2024
© ННПіП УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

Сергій МОСКАЛЕНКО / Serhiy MOSKALENKO

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри правознавства
та галузевих юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права та політології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

В Україні з початку 2019 року діє програма відновного правосуддя. Метою Програми є максимально раннє виведення неповнолітніх із кримінального процесу з обов'язковим ужиттям узгоджених заходів для їх ресоціалізації та запобігання повторним кримінальним правопорушенням. Потрібно зазначити, що в 2019 році пілотний проєкт «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» впроваджувався на базі системи надання безоплатної правової допомоги у 6 регіонах країни, а вже у квітні 2020 року реалізація проєкту поширилася на всю територію нашої держави.

Принципами відновного правосуддя є: добровільність і самовизначеність сторін, конфіденційність, прийняття правопорушником відповідальності за свій вчинок, відшкодування завданої шкоди, активна участь сторін, залучення до процесу найближчого соціального оточення та нейтральність медіатора. Відновне правосуддя є за своєю суттю медіацією в кримінальному процесі. Тобто, фактично неповнолітньому надається можливість виправлення.

Медіація у кримінальному провадженні – це процес, що проводиться посередником (медіатором) за участю потерпілого з однієї сторони та підозрюваного/обвинуваченого – з іншої, з метою досягнення між сторонами згоди та примирення щодо конфлікту шляхом вироблення взаємоприйняттого рішення. Суть медіації полягає саме у відновному правосудді полягає у здійсненні добровільної, позасудової процедури, під час якої неповнолітній підозрюваний у вчиненні кримінального правопорушення та потерпілий за допомогою медіатора намагаються врегулювати конфлікт шляхом укладення угоди про застосування Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення. Необхідно відмітити, що якщо обставини кримінального провадження відповідають всім умовам, то прокурор інформує неповнолітнього, його законного представника та потерпілого, його законного представника про можливість реалізації Програми шляхом залучення регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги посередника та укладення угоди про застосування Програми. Також він повідомляє, що результати участі у Програмі враховуватимуться під час прийняття рішення про наявність підстав для звільнення від кримінальної відповідальності або закриття кримінального провадження.

Варто зауважити, що посередником у цьому випадку є адвокат, включений до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, який пройшов навчання з реалізації Програми. Саме він допомагає двом сторонам примиритися заради позасудового врегулювання конфлікту. Таким чином, для звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності підліток має компенсувати завдану шкоду потерпілому, задля цього адвокат-посередник налагоджує процес переговорів між потерпілим та неповнолітнім. І лише досягнувши згоди щодо шляхів і строків компенсації сторони підписують угоду про застосування Програми. На

національне законодавство в поширені відновного правосуддя впливають міжнародні акти. Так, за останні кількадесять років було прийнято низку міжнародних нормативно-правових документів щодо застосування відновного правосуддя. Зокрема, Рамкове рішення Ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві», прийняте 2001 року, зобов'язує всі держави ЄС поширювати медіацію в кримінальних справах та забезпечувати прийняття до розгляду будь-які угоди між жертвою та правопорушником, досягнуті в процесі медіації; Резолюція Ради з соціальних та економічних питань ООН, прийнята 2002 року, рекомендує всім державам розробляти та впроваджувати програми відновного правосуддя у національне кримінальне судочинство. Саме тому, слідуючи кращим європейським та світовим практикам, з 2019 року в нашій державі впроваджений пілотний проект «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину». Наразі він вже поширений на всю територію України. Програма відновного правосуддя може бути застосована за чотирьох умов: – є потерпіла сторона – фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; якщо неповнолітній вперше вчинив кримінальний проступок або нетяжкий злочин; якщо неповнолітній визнає факт вчинення ним злочину; неповнолітній, і потерпілий дали згоду на участь у програмі. Особливо актуальною, програма відновного правосуддя в умовах військового часу. Аналіз Кримінального Кодексу, призвів до висновку, що суд не обмежений в колі обов'язків, що можуть бути покладені на неповнолітнього обвинуваченого. Між неповнолітнім та потерпілим укладається медіаційна угода. Далі неповнолітній працює з психологом і обов'язково проходить призначені ресоціалізаційні заходи – це і є особливістю пілотного проекту.

Якщо неповнолітній відшкодує шкоду і примириться з потерпілим, успішно пройде етап ресоціалізації – має шанс бути звільненим від кримінальної відповідальності. Така дитина не отримає «клеймо» злочинця.

Варто зазначити, що саме успішне проходження програми відновного правосуддя для неповнолітніх є реальною підставою для звільнення їх від відповідальності. На кінець 2020 року прийнято рішення суду щодо звільнення 84 неповнолітніх від кримінальної відповідальності.

Програма дає можливість підліткам не розлучатися зі своїми батьками, рідними та близькими, не потрапляти під негативний вплив осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, продовжувати навчання у школах та інших навчальних закладах усіх рівнів, займатися спортом, працювати та прагнути стати свідомими і відповідальними громадянами України [1-2]. Потрібно зазначити, що шкода, заподіяна неповнолітніми може бути заподіяна як фізичній особі, так і юридичній особі (наприклад, в галузі авіаційного транспорту). В цьому разі, стороною угоди, потерпілим може бути фізична або юридична особа.

Таким чином, впровадження програми відновного правосуддя свідчить про імплементацію Міжнародних стандартів в галузі прав людини в Україні, їх імплементацію в національне законодавство. Зазначена програма надає можливість неповнолітнім шляхом медіаційної угоди, та відшкодування збитків, виправити заподіяну суспільству (потерпілому шкоду).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Відновне правосуддя – новий підхід реагування на злочин вчинений неповнолітнім. URL : <https://minjust.gov.ua/m/vidnovne-pravosuddya-noviy-pidhid-reaguvannya-na-zlochyn-vchineniy-nepovnolitnimi> (дата звернення: 26.03.2024 р.)
2. Що таке відновне правосуддя як воно допомагає неповнолітнім Українцям. URL : <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/shho-take-vidnovne-pravosuddya-i-yak-vono-dopomagaeye-nepovnolitnim-ukrayinczyam/> (дата звернення: 26.03.2024 р.).

УДК 323.39:355.01

Ольга НАУМЕНКО / Olha NAUMENKO

*кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (м. Київ)*

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Російсько-українська війна внесла значні корективи в безпекову сферу української держави. Захист національного суверенітету та територіальної цілісності стали першочерговими. Представники політичної еліти, включно з президентом України В. Зеленським кожного дня, щохвилини забезпечують функціонування політичної системи та громадянського суспільства, міжнародне співробітництво в умовах безпекових викликів.

В демократичній системі значне місце займає політичний клас, яким є політичні активісти та професійні політики, об'єднані в політичні партії, які репрезентують різноманітні ідеологічні напрямки чи визначені соціальні групи. Різні групи інтересів за умов демократії здійснюють вплив на політичний процес: бізнес, профспілки, громадські рухи, та політичні партії як головний суб'єкт політичного процесу.

Повномасштабна велика російсько-українська війна зумовила замороження внутрішньої політики в Україні. Основну роль у виробленні та здійсненні державної політики покладено на державну бюрократію рівня центральної влади – Офіс Президента України, відповідні міністерства, та на місцевому рівні військовій адміністрації. Відбулося стрімке зростання авторитету військового керівництва країни, що спрямовує свої функції до умов війни, відмежовуючись від впливу на політичний процес.

Значно зменшився вплив політичного класу, в саме, опозиційного сегменту. Проте відбулося збільшення впливу громадянського суспільства за умов війни, що взяло на себе роль прийнятного та конструктивного критика влади, і при цьому є активним партнером держави щодо організації опору російській агресії. З-поміж інституцій громадянського суспільства помітного впливу набув волонтерський рух [4].

Новою українською силою можуть бути представники різноманітних сфер життя України, що володіють високою внутрішньою мотивацією у створенні суспільного блага. Війна стала кристалізатором і основним джерелом щодо пошуку таких людей. За період війни підприємці систематично здійснювали допомогу армії і фронту, волонтери об'єднувалися щодо допомоги військовим і цивільним, дипломати